

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलाश
माननीय न्यायाधीश श्री सुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री वैद्यनाथ उपाध्याय
आदेश

०७०-WH -०००७

मुद्दा:- बन्दीप्रत्यक्षीकरण आदेश जारी गरी पाउँ ।

चितवन जिल्ला भरतपुर नगरपालिका वडा नं. १० हाकिमचोक घर भै हाल जिल्ला
कारागार कार्यालय कास्की पोखरामा थुनामा रहेको सागर पराजुलीको हकमा निजको
एकाघरको दाजु ऐ.ऐ. घर भै हाल काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा
नं. ३२ बस्ने शालीग्राम पराजुली.....१

रिट
निवेदक

विरुद्ध

पुनरावेदन अदालत, पोखरा, कास्की.....१
कास्की जिल्ला अदालत, पोखरा कास्की.....१
जिल्ला कारागार कार्यालय कास्की, पोखरा.....१

विपक्षी

नेपालको अन्तरिम संवधान, २०६३ को धारा १०७(२) अन्तर्गत दायर हुन आएको
प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ :-

म निवेदक नेपाल टेलिकम वायरलेस टेलिफोन निर्देशनालय बबरमहलमा बरिष्ठ ईन्जिनियरको रूपमा कार्यरत छु । मेरो भाई सागर पराजुलीका विरुद्धमा राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक शाखा कार्यालय पृथ्वी चोकको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार र सागर पराजुली समेतलाई प्रतिवादी बनाई मिति २०६८।४।२० मा कास्की जिल्ला अदालतमा अभियोग पत्र दायर भै उक्त मुद्दामा कास्की जिल्ला अदालतबाट मेरा भाईका नाउँमा ३० दिने समाव्हान म्याद मिति २०६८।५।२९ मा चितवन जिल्ला गर्दि गा.वि.स. वडा नं. ८ मा जारी गरी पठाईएकोमा उक्त स्थानबाट हामी मिति २०६०।११।८ मा बसाई सरी नवलपरासी जिल्ला, रामग्राम नगरपालिका वडा नं. १ सवारीकर निलागेट टोलमा गएको हुँदा निजको नाउँको उक्त म्याद सबैले देखने गरी गर्दि गा.वि.स.को अगाडी विजुलीको पोलमा टाँस भएको रहेछ । कास्की जिल्ला अदालतले मिति २०६८।६।५ मा सागर पराजुलीको नाउँको म्याद बेपत्ते तामेल भएको हुँदा निजको हालको वतन खुलाई पुनः अर्को म्याद तामेल गर्नु भन्ने आदेशानुसार प्राप्त वतन नवलपरासी जिल्ला, रामग्राम नगरपालिका वडा नं. १ सवारीकर निलागेट टोलमा मिति २०६८।८।१९ मा पुनः म्याद तामेल गर्न जाँदा निज सागर पराजुली त्यहाँबाट घर जग्गा बिक्री गरी अन्यत्र अन्जान स्थानमा बसाई सरी गएको भन्ने जनिएकाले उक्त म्याद बेपत्ते टाँस भएको रहेछ ।

कास्की जिल्ला अदालतले जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय कास्कीलाई सागर पराजुलीको यथार्थ वतनको लागि पत्राचार गरेको र जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयले जिल्ला प्रहरी कार्यालय कास्कीलाई पत्राचार गरी त्यहाँबाट खोजतलास गर्दा निज सागर पराजुली बिगत ९।१० महिनादेखि बसाइ सरी चितवनमा गएको तर के कुन स्थानमा गएको हो भन्ने थाहा हुन नसकेको भन्ने जवाफ प्राप्त भए पछि कास्की जिल्ला अदालतले म्याद बारेमा केही नबोली मिति २०६९।९।२५ मा मेरो भाईलाई १(एक) वर्ष १(एक) महिना कैद र रु. ५०००/- जरिवाना हुने गरी फैसला गरेको रहेछ । सो जानकारी मेरो कानून व्यवसायीले मिति २०७०।३।२४ मा लिएको नक्कलबाट थाहा भयो । त्यस पछि मेरो भाई सागर पराजुलीले मिति २०७०।४।२० मा मुलुकी ऐन अ.व. २०८ नं. बमोजिम वेरितको म्याद बदर गरी अदालतको रोहवरमा नै म्याद बुझि मुद्दाको पुर्पक्ष गर्न पाउँ भनी कास्की जिल्ला अदालतमा हाजीर हुन जाँदा फैसला कार्यान्वयनको लागि कारागार कार्यालय, कास्कीमा थुनामा पठाईएको छ ।

मेरो भाईले कारागार कास्कीबाट नै म्याद बदरको लागि मुलुकी ऐन अ.व. १७ नं. को म्याद लिएर पुनारवेदन अदालत पोखरामा दिएको निवेदनलाई पुनरावेदन अदालत पोखराले मिति

२०७०।५।२३ मा कास्की जिल्ला अदालतको आदेश नै सदर गर्ने आदेश गरेको छ । अतः यसरी प्रत्यर्थीहरूले रितपूर्वक म्याद तामेल नगरी, सुनुवाईको मौकाबाट बञ्चित गरी, मुलुकी ऐन, अ.व. ११२ को प्रकृया नपुन्याई, गैर कानूनी थुनामा राखेको हुँदा उक्त कार्य सर्वोच्च अदालत बुलेटिन वर्ष १३, अंक २०, पृष्ठ २२, सर्वोच्च अदालत बुलेटिन, २०६७, वर्ष ११, अंक २४, पृष्ठ ४५०, पृष्ठ १ मुद्दामा प्रतिपादित सिद्धान्त तथा नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा १२(२), २५(५), (९), सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियमनियम ३१(२), तथा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३को धारा १०७(२) अनुसार बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गरी गैर कानूनी थुनाबाट मुक्त गरी पाउँ भन्ने सागर पराजुलीको हकमा सालिग्राम पराजुलीको मिति २०७०।।१७ मा यस अदालतमा परेको बन्दीप्रत्यक्षीकरण रिट निवेदन ।

निवेदकको मागबमोजिमको आदेश जारि हुनु नपर्ने आधार र कारण भए ७ दिन भित्र महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयमार्फत लिखित जवाफसाथ पेश गर्नु भनी यस अदालतबाट मिति २०७०।५।१८।३ मा भएको आदेश ।

कास्की जिल्ला अदालतको मिति २०७०।४।२४ को आदेशबाट फैसला कार्यान्वयनको सिलसिलामा कारागार कारागार कार्यालय कास्कीमा थुनामा रहेका सागर पराजुलीको यस पुनरावेदन अदालत पोखरामा मिति २०७०।४।२७ मा वेरितको आदेश वदर गरी पाउँ भन्ने १७ नं. निवेदन परी सो निवेदनमा यस अदालत एक इजलाशबाट यसमा के कसो भएको हो ? सम्पूर्ण व्यहोरा खुलाई सम्बन्धित मिसिल साथै राखी कैफियत प्रतिवेदन गर्नु होला ? भन्ने समेतको आदेश भई सो आदेशानुसारको कैफियत प्रतिवेदन कास्की जिल्ला अदालतबाट प्राप्त हुन आई कैफियत प्रतिवेदन किताबमा ०७०-RE-0018 मिति ७०।४।३०मा दर्ता भै संयुक्त इजलाशमा पेश हुँदा “यसमा अभियोग पत्रमा निवेदक सागर पराजुलीको वतन चितवन जिल्ला गर्दि गा.वि.स. वडा नं. ८ भनि उल्लेख भएको निवेदकको नागरिकतामा पनि सोही वतन उल्लेख भएको र उक्त वतनमा अदालतबाट म्याद जारी हुँदा निज २०६०।११।८ मा बसाई सरी नवलपरासी जिल्ला रामग्राम नगरपालिका वडा नं. १ सवारीकर निलागेट टोलमा गएको भनी मिति २०६८।५।२९ मा म्याद तामेली भई पुनः नवलपरासीको वतनमा मिति २०६८।८।१९ मा तामेल भएको देखिएको छ ।

शुरु कास्की जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।९।२५ मा फैसला भएपछि निवेदकले चितवन जिल्ला भरतपुर नगरपालिका वडा नं. १० मा २०६६।१०।२ मा नै नवलपरासी

रामग्राम बसाई सरेको भनी २०७०।२।१ मा बसाई सरेको प्रमाण पत्र लिएको, फैसला भैसकेपछि लिएको पत्रको आधारमा मात्र निवेदकको नाउँको तामेली म्याद बदर नहुने गरी शुरु कास्की जिल्ला अदालतबाट २०७०।४।२४ मा भएको आदेश मिलेकै देखिँदा परिवर्तन गरी रहन परेन । कानूनबमोजिम गर्नु” भन्ने व्यहोराको मिति २०७०।५।१३ मा यस अदालतबाट भएको आदेश कानूनबमोजिम नै भएको हुँदा त्यसबाट यी रिट निवेदकको कुनै संवैधानिक एवं कानूनी हक अधिकारको हनन् हुने नभई प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको मिति २०७०।५।२५ को पुनरावेदन अदालत पोखराको यस अदालतमा परेको लिखित जवाफ ।

राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी सागर पाजुलीसमेत भएको किर्ते ठगी मुद्दामा कास्की जिल्ला अदालतको मिति २०६९।९।२५ गतेको फैसलाले प्रतिवादी सागर पराजुलीलाई १(एक) वर्ष १(एक) महिना कैद र रु. ५०००/- जरिवाना हुने ठहर भएकोमा निज प्रतिवादी हालसम्म फरार रही आज यस अदालतमा हाजीर हुन आएकोले निजलाई ठहर भएको कैद १ वर्ष १ महिनाको हकमा आज मिति २०७०।४।२४ गते देखि लागू हुने गरी मिति २०७१।५।२३ गते सम्म कैदमा राखी मिति २०७१।५।२४ गते कैदबाट मुक्त गरि दिनु तथा जरिवाना रु. ५०००/- को हकमा जरिवाना दाखिल गरे कैद भुक्तान भएपछि कैदबाट मुक्त गरिदिनु हुन र जरिवाना दाखिल नगरेमा जरिवानाबापत ६ महिना २० दिन कैद हुने हुँदा कैदबापत मिति २०७१।५।२४ देखि मिति २०७१।१२।१३ सम्म कैदमा राखी अन्य मुद्दा वा कारणबाट थुनामा राख्न नपर्ने भए प्रस्तुत मुद्दाबाट २०७१।१२।१४ गते कैदबाट मुक्त गरि दिनु हुन अनुरोध छ भन्ने कास्की जिल्ला अदालतको पत्र प्राप्त हुन आए बमोजिम विपक्षी निवेदक सागर पराजुली यस कारागारमा कानूनबमोजिम थुनामा रहेका छन् । यस कार्यालयको कुनै पनि कार्यले निजको मौलिक हकमा आघात नपुऱ्याएको हुँदा रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको विपक्षी कारागार कार्यालयका प्रमुख सुनिलकुमार अधिकारीको मिति २०७०।५।२६ मा यस अदालतमा परेको लिखित जवाफ ।

राष्ट्रिय बाणिज्य बैंक, पोखराको तर्फबाट पर्न आएको जाहेरीले वादी नेपाल सरकार प्रतिवादी सन्तोष पौडेलसमेत भएको किर्ते ठगी मुद्दामा सागर पराजुलीलाई किर्ते कागजको ७ नं. र १२ नं. तथा ठगीको ५ नं.बमोजिम सजाय गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको अभियोग । निज प्रतिवादी सागर पराजुली पक्राउ नपरी फरार रहेको हुँदा निजसमेत उपर कानूनबमोजिम समाव्हान म्याद जारी गरी पाउँ भन्ने मिति २०६८।४।२२ यस अदालतमा अभियोग दर्ता हुन

आएको र यस अदालतबाट निजका नाउँमा अभियोगमा देखाएको वतन चितवन जिल्ला गर्दी गा.वि.स. वडा नं. ८ मा मिति २०६८।५।२९ मा यस अदालतबाट म्याद तामेली हुँदा निजको घर जग्गा, जमीन, वतनसमेत खोज तलास गर्दा निज त्यहाँबाट मिति २०६०।११।८ मा नै बसाई सरी नवलपरासी जिल्ला रामग्राम नगरपालिका वडा नं. १ सवारीकर निलागेट टोलमा गएको भनी वेपत्ते म्याद तामेल भै आएको र पुनः यस अदालतबाट उक्त तामेलीमा देखाएको वतनमा म्याद जारी भै मिति २०६८।८।१९ मा म्याद तामेली भै आएकोमा निज हाजिर हुन आएको नदेखिएको ।

प्रतिवादी सागर पराजुली मौकाको अनुसन्धान र अदालतमा समेत हाजिर नभई हालसम्म फरार रहेका, मुख्य अभियुक्तका रूपमा रहेका प्रतिवादी सन्तोष पौडेलले अनुसन्धानको क्रममा वयान गर्दा यी प्रतिवादी सागर पराजुलीले कित्ते कागजको आधारमा मूल्याङ्कन गरिदिएबापत निजलाई रु.२००००/- (बीस हजार) दिई नक्सा ट्रेस कित्ते गर्न लगाई रातो पैहको जग्गालाई सांग्रिला होटल नजिक देखाई सोही जग्गाको मूल्याङ्कनसमेत गराई कित्ते कागजहरू बैंकमा पेश गर्न आफू सफल भएको भनि वयान गरेको भन्ने समेतका आधारमा प्रतिवादी सागर पराजुलीलाई कित्ते कागजको ७ र १२ नं. तथा ठगीको ५ नं. अनुसारको कसूरमा सोही दफा अनुसार एक वर्ष एक महिना कैद र रु.५००० (पाँच हजार) जरिवाना हुने ठहर्छ भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०६९।९।२५ को यस अदालतबाट भएको फैसला ।

मेरा नाउँको म्याद रित पूर्वक तामेल नभएको हुँदा मुलुकी ऐन, अ.व. २०८ नं. बमोजिम बदर गरी मेरा नाउँको म्याद अड्डाको रोहवरमा तामेल गरी वयान समेत गरी पाउँ भन्नेसमेत व्यहोराको निज सागर पराजुलीको मिति २०७०।४।२४ को निवेदन। निवेदकले मिति २०७०।२।१ को बसाईसराईको प्रमाणपत्रबाट हालको वतनमा बसी आएको भनि मुद्दा निर्णय भएपछिको मितिको सिफारिस पेश गरेको देखिन आएको र अ.व. २०८ नं. ले प्रतिउत्तर लिई निर्णय गर्ने प्रकृतिका मुद्दालाई संकेत गरेको देखिँदा कसूर कायम भैसकेको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदन जिकीरबमोजिम म्याद बदर गर्न मिलेन, फैसला अनुसारको कैदी पूर्जी दिई कैद जरिवाना असूल गर्नु भन्ने यस अदालतको मिति २०७०।४।२४ को आदेश ।

कास्की जिल्ला अदालतबाट भएको वेरितको आदेश बदर गरी मेरो मागदावीबमोजिम म्याद बदर गरी अड्डाको रोहवरमा म्याद तामेल गरी वयान गराई पाउँ भनी निज प्रतिवादी सागर पराजुलीले मिति २०७०।४।२७ मा पुनरावेदन अदालत पोखरामा निवेदन दिएका र पुनरावेदन अदालत, पोखराले शुरू कास्की जिल्ला अदालतबाट मिति २०७०।४।२४ मा भएको आदेश

मिलेकै देखिँदा परिवर्तन गरिरहन परेन कानूनबमोजिम गर्नु भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०७०।५।१३ मा पुनरावेदन अदालत पोखराबाट यस अदालतको आदेश सदर भैरहेको देखिँदा यस अदालतसमेतलाई विपक्षी बनाई दायर भएको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश खारेज गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको कास्की जिल्ला अदालतको मिति २०७०।५।२७ मा यस अदालतमा आएको लिखित जवाफ ।

यसमा यिनै निवेदक सागर पराजुली विरुद्ध राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकको जाहेरीले नेपाल सरकार भएको २०७०-AP-००६० को बेरितको आदेश बदर गरी पाउँ भन्ने निवेदन परेको देखिँदा सो निवेदनसमेत साथै राखी नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने मिति २०७०।६।१३ को यस अदालतको आदेश ।

नियमबमोजिम दैनिक पेशिसूचीमा चढी निर्णयार्थ पेश हुन आएको प्रस्तुत् मुद्दामा रिट निवेदकको तर्फबाट उपस्थित् विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता श्री शम्भु थापा तथा अधिवक्ताहरू श्री सीताराम अधिकारी र श्री डिल्ली मैनालीले मेरो पक्ष निवेदक सागर पराजुलीको नाउँमा मिति २०६८।५।२९ मा पहिलो पटक म्याद तामेली हुँदा निज घर जग्गासमेत बिक्री गरी त्यहाँबाट मिति २०६०।११।८ मा नै बसाई सरी जिल्ला नवलपरासी रामग्राम नगरपालिका वडा नं. १ सवारीकर निलागेट टोलमा गएको भनी वेपत्ते म्याद तामेल भई आएकोले दोस्रो पटक मिति २०६८।८।१९ मा पुनः उक्त तामेलीमा देखाएको वतनमा म्याद तामेली हुँदा समेत निज हाजीर हुन आएको नदेखिएको । अदालतले बेरितको भनेर मान्यता दिएन । मिति २०६८।१२।१३ मा जिल्ला अदालतबाट आदेश हुँदा निजको यकिन वतन खुलेको नदेखिँदा निजको अर्को वतन भए खुलाई पठाइ दिनु भनी जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालयलाई लेखी पठाउँदा समेत सागर पराजुलीको यकिन वतन नखुल्दा नखुल्दै उक्त म्यादबारेमा केही नबोली मिति २०६९।९।२५ मा कास्की जिल्ला अदालतबाट सागर पराजुलीलाई १ वर्ष १ महिना कैद र रु. ५०००/- जरिवाना हुने गरी फैसला गरेको र पछि मेरो पक्ष सागर पराजुलीले उक्त कुरा थाहा पाई अदालतमा बेरितको म्याद बदर गरी अदालतको रोहवरमा नै म्याद बुझी मुद्दाको पुर्पक्ष गर्न पाउँ भनी कास्की जिल्ला अदालतमा हाजीर हुँदा मुद्दाको पुर्पक्ष गर्न दिनुको साटो फैसला कार्यान्वयनका लागि कारागार कार्यालय कास्कीमा निज सागर पराजुलीलाई थुनामा पठाएको छ। यसरी प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्त विपरित सुनुवाईको मौका समेत प्रदान नगरी गरेको उक्त फैसला बदर भागी छ। अदालत आफैले पहिलोपटकको म्यादलाई बेरित भनेको तर दोस्रो पटकको म्यादसमेत बेरितको हुँदा हुँदै सोही म्यादलाई टेकेर गरेको फैसला जिल्ला

अदालत नियमावली, २०५२ (चौथो संशोधन) को नियम २२(क) र मुलुकी ऐन अ.व. ११० नं. विपरित भएकाले उक्त गैर कानूनी थुनाबाट मुक्त गर्न बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुनु पर्दछ भन्ने बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

त्यसै गरी विपक्षी नेपाल सरकारको तर्फबाट उपस्थित सहन्यायाधिवक्ता श्री गोपालप्रसाद रिजालले कास्की जिल्ला अदालतले विपक्षी सागर पराजुलीको नाउँमा पटक पटक म्याद तामेली गर्दा समेत यकिन बतन खुल्न नसकेको र निज सागर पराजुलीसमेत फरार रहेर अदालतलाई सहयोग नगरी बसेका । तथापी निजलाई कास्की जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।५। २५ मा १ वर्ष १ महिना कैद र रु. ५०००/- जरिवाना हुने गरी फैसला भएपछि भने यी निवेदक सागर पराजुली अदालतमा हाजीर हुन आई निजले आफू चितवन जिल्ला भरतपुर नगरपालिका वडा नं. १० मा मिति २०६६।२१।२ मा नै नवलपरासी रामग्रामबाट बसाई सरेको हुँदा पहिले फैसला हुँदाको म्याद बदर गरी उक्त बतनमा अदालतको रोहमा नै पुनः म्याद जारी गरी मुद्दाको पुर्पक्ष गरी पाउँ भनी मिति २०७०।२।१ को बसाईसराईको प्रमाण पत्र लिएर अदालतमा हाजीर भएको देखिन्छ । यसरी पहिले भागी भागी हिँडेर अदालतलाई न्यायिक प्रकृत्यामा सहयोग नगरेका यी विपक्षी आफूउपरको फैसला भैसकेपछि भने अदालतमा हाजीर भएका र फैसला भइसकेपछि लिएको पत्रको आधारमा मात्र निवेदकको नाउँमा तामेल भएको म्याद बेरितको मात्र नमिल्ने भनी शुरू कास्की जिल्ला अदालत तथा पुनरावेदन अदालत पोखराको आदेश कानूनबमोजिम नै हुँदा फैसला कार्यान्वयनको क्रममा निजलाई राखिएको थुना कानूनबमोजिम कै भई निजको संवैधानिक एवं कानूनी हकको हनन् भएको देखिँदा प्रस्तुत बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदन खारेज हुनु पर्छ भन्ने बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

यसरी दुवै पक्ष विपक्षका तर्फबाट रहनु हुने विद्वान वरिष्ठ अधिवक्ता, अधिवक्ताहरू तथा सहन्यायाधिवक्ताको बहस सुनी इन्साफतर्फ विचार गर्दा प्रस्तुत मुद्दामा निम्न लिखित प्रश्नहरूमा निर्णय गर्नुपर्ने देखिन आएको छ ।

१. रिट निवेदक सागर पराजुलीलाई थुनामा राखिएको गैर कानूनी हो वा होइन ?

२. रिट निवेदकको मागबमोजिमको बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुनुपर्ने हो वा होइन ?

पहिलो प्रश्नतर्फ विचार गर्दा कास्की जिल्ला अदालतले रिट निवेदकको हकमा रित पूर्वक म्याद तामेल नगरी, सुनुवाई तथा प्रतिवादको मौकाबाट समेत बञ्चित गरी बेरितसँग गरेको फैसलाको आधारमा मिति २०७०।४।२० मा अदालतबाट पक्राउ गरी गैह कानूनी तरिकाले

थुनामा राखेको कार्यले रिट निवेदकको संवैधानिक तथा कानूनी हकमा आघात पुगेको हुँदा गैह्र कानूनी थुनाबाट तत्काल मुक्त गरी पाऊँ भन्ने निवेदन माग दावी तथा निवेदकले मिति २०६६।२१।२ मा नै नवलपरासी रामग्रामबाट बसाई सरेको भनी मिति २०७०।२।१ को बसाईसराईको प्रमाण पत्र लिएको देखिन्छ । यसरी फैसला भइसकेपछि लिएको बसाईसराईको पत्रको आधारमा मात्र निवेदकको नाउँमा तामेल भएको म्याद वेरितको मात्र नमिल्ने हुँदा प्रस्तुत बन्दी प्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदन खारेज हुनु पर्छ भन्ने लिखित जवाफ रहेको देखिन्छ ।

निवेदकको नागरिकतामा र अभियोग पत्रमा उल्लेख भएको वतनमा मिति २०६८।५।२९ मा म्याद तामेल हुँदा निज नवलपरासी रामग्राम वडा नं. १ सवारीकर निलागेट टोलमा सरी गएको भनी उल्लेख भएको र सो उल्लेखित वतनमा पूनः मिति २०६८।८।१९ मा म्याद तामेल गर्दा सो वतनबाट समेत घर जग्गा बिक्री गरी अन्यत्र गएको भनी म्यादको तामेली पत्रमा उल्लेख भएको तर कहाँ गएको भनी स्पष्ट नभई यकिन वतन खुल्न नसकेको अवस्थामा अन्ततः शुरु कास्की जिल्ला अदालतबाट मिति २०६९।९।२५ मा फैसला भएको पाइन्छ ।

उक्त फैसलाको ठहर खण्डमा उल्लेख भएअनुसार मुख्य अभियुक्तको रूपमा रहेका सन्तोष पौडेलले अनुसन्धानको क्रममा बयान गर्दा, यी प्रतिवादी सागर पराजुलीले कित्ते कागजको आधारमा मूल्याङ्कन गरिदिएबापत निजलाई रु. २०,०००/- (अक्षरेपी रु. बीस हजार) दिई नक्सा ट्रेस कित्ते गर्न लगाई रातो पैहको जग्गालाई सांग्रिला होटल नजिक देखाई सोही जग्गाको मूल्याङ्कन समेत गराई कित्ते कागजातहरू बैंकमा पेश गर्न आफू सफल भएको भनी बयान गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी अन्य सह-अभियुक्तहरू सरोजमान पालिखे र सुन्दरबहादुर गोदारसमेतले आफूउपर लागेको अभियोग दावीलाई स्वीकार गरी बसेसमेतको आधार प्रमाणबाट प्रतिवादी सागर पराजुलीले कित्ते ठगीको कसूर गरेको देखिन आएकाले यी प्रतिवादी सागर पराजुलीलाई कित्ते कागजको ७, १२ नं. तथा ठगीको ५ नं. अनुसारको कसूरमा सोही दफाबमोजिम १ वर्ष १ महिना कैद र रु. ५,०००/- जरिवाना हुने ठहर्छ भन्ने कास्की जिल्ला अदालतको फैसला रहेको पाइन्छ ।

यसरी साधिकार निकायबाट प्रमाणहरू बुझी कानूनी प्रकृया पुन्याई गरिएको फैसला कार्यान्वयन नगर्ने हो भने दण्ड हिनताले प्रस्रय पाउने मात्र हैन अदालतको फैसला नै निष्प्रभावी भई विधिको शासन विरुद्ध नै प्रहार हुन जाने हुन्छ । प्रस्तुत् मुद्दाको सन्दर्भमा हेर्दा कास्की जिल्ला अदालतले यी निवेदक सागर पराजुलीको नाउँमा पटक पटक म्याद तामेल गर्दासमेत निजको यकिन वतन खुल्न नसकी निज अदालतमा हाजीर हुन नआई अदालतलाई सहयोग गरेको नदेखिएको । तथापी व्यक्ति विशेषको आधिकारिक बसोबासको ठेगाना भनेको नागरिकताले नै प्रथमतः इङ्कित हुने हो । उक्त नागरिकताको ठेगानामा म्याद तामेली हुँदा वेपत्ते हुन गएकोबाट र बसाई सरेको एकिन भए पश्चात म्याद तामेली हुँदा पटक पटक बसाई सरेको देखिँदा तत् तत् स्थानमा खोजी गर्नु भनेको अस्वभाविक कुरा हुन् र स्वयम् दोषारोपण भएका व्यक्तिले पनि न्याय निरोपणमा सहयोग गर्नु पर्ने हुन आउँदछ । यसका अतिरिक्त उक्त विवादको मुख्य अभियुक्त मानिएका सन्तोष पौडेलको सावित्री वयानमा सागर पराजुलीले कित्ते कागज खडा गरि दिएको भनी प्रष्ट उल्लेख गरेको कुरालाई नै मुख्य आधार मानी निज सागर पराजुलीलाई १ वर्ष १ महिना कैद र रु. ५०००/- जरिवाना हुने गरी मिति २०६९।९।२५ मा फैसला भएको देखिन्छ । उक्त फैसला भएपछि मात्र निवेदकले निजको अर्को नयाँ वतन चितवन जिल्ला भरतपुर नगरपालिका वडा नं. १० मा मिति २०६६।१०।२ मा नवलपरासी रामग्रामबाट बसाई सरेको हो भनी मिति २०६९।९।२५ पछि मात्र मिति २०७०।२।१ को बसाई सराईको प्रमाण पत्रको आधार लिएर ऐ. दावीको वतनमा अदालतको रोहमा निजको म्याद तामेल गरी वेरितको म्याद बदर गरी पाउँ भनी कास्की जिल्ला अदालतमा निवेदन लिएर जाँदा कास्की जिल्ला अदालतले फैसला भएपछिको पछिल्लो वतनलाई मान्याता नदिई फैसला कार्यान्वयन गर्ने क्रममा निज सागर पराजुलीलाई कारागार कार्यालय कास्कीमा थुनामा पठाएको र सो उपर पुनरावेदन अदालत कास्कीमा १७ नं. को निवेदन परी पुनरावेदन अदालत कास्कीले समेत शुरू जिल्ला अदालतकै आदेश सदर गरेको हुँदा निज सागर पराजुलीलाई राखिएको थुना कानूनबमोजिमको नै रहे भएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत् मुद्दामा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुन्छ वा हुँदैन भन्ने सन्दर्भलाई हेर्दा बन्दी प्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी गर्दा तत्काल बन्दीलाई थुनामा राखिएको आदेश रितपूर्वक

गरिएको छ वा छैन तथा थुनामा राख्दाको अवस्थामा थुनामा राख्ने आदेश गर्ने अधिकारीलाई कानूनले अख्तियार दिएको छ, छैन ? अख्तियार दिएको भए पनि रित नपुन्याई थुनामा राख्ने आदेश भएको हो वा हैन भन्ने जस्ता कुरा हेरिन्छन् । तर यस मुद्दामा साधिकार निकायबाट भएको फैसला कार्यान्वयनको सिलसिलामा यी निवेदक सागर पराजुलीलाई थुनामा राख्न गरिएको आदेश कानूनी प्रकृया पुन्याई रितपूर्वक नै भएको देखिँदा उक्त आदेश कार्यान्वयन गर्ने क्रममा निज थुनामा परेको कार्यलाई गैर कानूनी थुना मान्न मिल्ने देखिएन ।

अतः माथि उल्लेखित तथ्य र विवेचनाका आधारमा निज सागर पराजुलीलाई फैसला कार्यान्वयनको शिलशिलामा राखिएको थुना कानूनबमोजिम नै भएको देखिँदा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ । उक्त आदेशको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत :- शकुन्तला कार्की

इति सम्बत् २०७० साल मंसिर ७ गते रोज ६ शुभम्----- ।